

Colbert og Danmark.

En Studie over Oprettelsen af det franske Nordkompagni.

AF

Knud Fabricius.

Colberts Interesse for Danmark var fra først af ringe, og hans Stemning imod det var ikke god. Den Svækkelse, som vort Land havde lidt ved Karl Gustafskrigene, stod ham ganske klar, og han havde ingen Tro til vore Kræfter i Fremtiden. Men hvad han navnlig bebrejdede os, var vor politiske Vedhængen ved Østrig, Frankrigs gamle Fjende. Karakteristisk for hans Synsmaade i Begyndelsen af 1660erne er det, at dette stødte ham meget mere end vort Forbund med Holland¹⁾. Derimod saa han med langt blidere Følelser paa Sverige, hvis Politik i saa lange Tider havde løbet jevnside med Frankrigs. Han fremhævede endog, at dette Rige var en Undtagelse fra den sædvanlige Regel, nemlig at kun frugtbare og vidtstrakte Lande havde Penge nok til at drive Erobringspolitik. „Ved sin Jords Goldhed [!], sin Befolknings Mod og Tapperhed, endelig ved sine to sidste Kongers Dristighed har det bødet paa, hvad der manglede det i Styrke og Penge“. Men — naturligvis — den vigtigste Grund til Sveriges store Resultater var dog Frankrigs

¹⁾ Lettres, instructions et mémoires de Colbert, publ. p. P. Clément VI, 485.

Hjælp, mere end „alle gode Egenskaber hos dets Konger og dets Befolkning“¹⁾).

Dette saa modsatte Indtryk af de to Lande blev dog ikke varigt. Allerede i Okt. 1662 fremkom der en Ændring, da Colbert i Anledning af Hannibal Sehesteds forestaaende Besøg ved det franske Hof henvendte sig til Frankrigs Ambassadeur i København, Terlon, og udbad sig en „Memoire“ om hele Danmarks Tilstand²⁾. Terlons Redegørelse var meget velvillig over for os. Han havde Blik for de i Øjeblikket bestaaende Mangler, men mente, at der var Mulighed for et stærkt Opsving i Fremtiden, og at Frankrig derfor burde stræbe at vinde en lignende privilegeret Stilling i Danmark, som Hollænderne allerede sad inde med. Thi hverken til Østrig eller til Nederland følte vi os i nogen Taknemlighedsgæld³⁾).

Indholdet gjorde Indtryk paa Colbert. Da der samtidig i Paris blæste en for Sverige mindre gunstig Vind end tidligere, og Courtin i sine Breve fra Norden ytrede Utilfredshed med Formynderregeringens Politik, der aabenbart ikke blev tilstrækkeligt afhængig af Frankrig, var Mulighederne for en dansk-fransk Tilnærmelse til Stede. Grundlaget paa dansk Side var dog ikke meget hædrende for os, det var Ønsket om at forbedre vore slette Finanser ved at slaa Mønt af Frankrig. Hannibal Sehested begyndte derpaa under sit franske Ophold; han fik sluttet en Handelstraktat, men opnaaede ikke til Gengæld det ønskede „Laan“. Efter sin Hjemkomst vedblev han med sine Anmodninger, der til sidst udartede til det rene

¹⁾ Lettres II, 18.

²⁾ *ibid.* VI, 202.

³⁾ Bibl. Nat. Paris: Les cinq cents de Colbert Nr. 333 p. 124, Anonym, men en Sammenligning med Colberts Brev viser, at den er Svaret paa dette.

Prelleri. I Sommeren 1664 tog da Colbert endelig Stilling til de danske Bønner om Laan. Penge vilde han ganske vist ikke ud med, dels fordi Frankrig efter hans Mening ikke kunde undvære dem i Øjeblikket, dels fordi man derved kunde vække Skinsyge hos Svenskerne. Disse gamle allierede kunde finde Anledning til at kræve det samme for sig som Danskerne. Hans egentlige Grund var dog aabenbart hans almindelige Uvilje mod at lade rede Penge gaa ud af Landet. Men han indrømmede, at den allerede afsluttede Handelstraktat med Danmark ikke betød meget, og for at skabe en intimere Forbindelse foreslog han, at Kongen af Danmark skulde sælge sin Plads paa Malabarkysten (Dansborg) til det franske østindiske Kompagni, da den nu var ham unyttig, og at Kongen af Frankrig skulde yde Danmark et større Laan — i Salt og andre franske Varer. Til Gengæld skulde Frederik III paabyde Eneindførsel af fransk Salt i sine Lande, og Tilbagebetalingen af Laanet skulde finde Sted i danske Krigsskibe og Skibsfornødenheder. Herigennem vilde man skabe et nyt Afsætningsmarked for franske Varer, erhverve en Fæstning i Indien og styrke den franske Flaade, alt uden Udgift af rede Penge, og uden at Svenskerne fik Grund til at beklage sig, da man kunde byde dem Laan paa de samme Vilkaar¹⁾. Colbert erklærede sig sikker paa, at Danskerne gerne vilde gaa ind paa saa gode Vilkaar, men har dette været hans oprigtige Mening, maa han være bleven hjertelig skuffet. Det var vor Regering om at gøre at faa rede Penge og intet herud over, og med Rette eller Urette kastede den Vrag paa Colberts Tilbud. Klart er det dog, at Tidspunktet til en dansk-fransk Forstaaelse endnu ikke var kommet, Venskabet mellem

¹⁾ Lettres VI, 231.

Frankrig og Sverige bestod, og Modsætningen mellem den franske og den nederlandske Regering havde paa ingen Maade naaet en saadan Højde, at Colbert vilde sætte noget alvorligt ind paa at fortrænge Hollænderne fra deres nordiske Marked.

Men Spørgsmaalet var rejst, og Colberts Interesse vakt. Allerede i August 1664 omgikkes han derfor med Tanken om at skabe en privat Handel mellem Frankrig og Danmark ¹⁾. I 1665 ser vi det franske østindiske Kompagni optræde i Norden; det køber bl. a. Master i Vermeland, og man forsøgte at faa rige Købmænd fra alle de nordiske Lande til at indtræde i Kompagniet ²⁾.

Samme Aar udbrød den engelsk-hollandske Krig.

Den blev af afgørende Betydning for Colberts Stilling til det danske Handelsproblem, thi den satte ham Kniven paa Struben. Ganske vist nødte Forbundet med Nederland Frankrig til henimod Krigens Slutning at deltage paa dettes Side, om end nølende og uden Kraft, men omvendt slappede Krigens til Colberts Glæde Hollændernes Indflydelse paa Nordens Marked.

Det blev nu en Nødvendighed for Frankrig at have direkte Forbindelse med Danmark-Norge. Hidtil havde det købt Hovedparten af sine Skibe i Nederland, hvor de byggedes af nordiske Materialer. De franske Træsorter ansaas nemlig for ubrugelige hertil. Nu var dette umuligt, da engelske Kapere gjorde Søen usikker, de franske Skibe maatte bygges i Norden, og Colbert ønskede, at herefter de danske, franske og svenske Skibe under Bedækning skulde sejle samlede gennem Kanalen ³⁾.

¹⁾ Lettres II, CCLXX.

²⁾ Terlon til Colbert ^{30/4} og ^{2/6} 1665 (Melanges de Colbert vol. 128 bis N. 180 og v. 130 N. 129)

³⁾ Terlon til Colbert ^{29/8} 1665 (ib. vol. 131 bis N. 748). Om Krigsskibenes Bygning handler en Række Breve stds.

En Række franske Krigsskibe byggedes virkelig for god Betaling paa de danske Værfter, og da Danmark ved sin uheldige Optræden i Bergens Havn (Aug. 1665) efterhaanden blev draget med ind i Striden paa samme Side som Frankrig, var Betingelserne for en nærmere Forstaaelse øgede i betydelig Grad.

De blev det end mere, da Frankrig 1667 overfaldt Spanien („Krigen for Dronningens Rettigheder“). Ikke blot stillede nu Nederland sig i Vejen for Kong Ludvig, men det gamle Venskab mellem Frankrig og Sverige brast ved Triplealliancens Dannelse. Et levende Had mod Holland blussede naturligt nok op hos alle Kredse i Frankrig, og først fra dette Øjeblik af daterer Colberts forbitrede anti-hollandske Politik sig. Følelserne vedblev at bestaa efter Aachenfreden 1668, ikke mindst fordi Modstanderne i de følgende Aar søgte at isolere Frankrig aldeles i Evropa. Denne aggressive Optræden er saaledes for en Del Aarsag til, at det franske Diplomati maatte sætte al Kraft ind paa at modarbejde Forbundet og at isolere Holland, hvad der som bekendt lykkedes i 1670 og de følgende Aar¹⁾. Men i Frederik III's sidste Regeringsaar kunde Danmark med Rette kalde sig Frankrigs eneste Ven i Evropa, og det stræbte at føre sig denne Stilling til Nytte.

Der var saa meget mere Grund dertil, som vor Stilling i andre Henseender var betænkelig nok. Sveriges Stemning var velkendt, og at England efter Affæren paa Bergens Vaag var meget kølig over for os, kan ikke undre. Men ogsaa Hollænderne sagde aabent til vor Gesandt i Haag, Charisius, at hvis vi kom i Krig med

¹⁾ Allerede i 1669 ventede mange Krigen mellem Frankrig og Holland, aabnet fra sidstnævntes Side (Gabels Relationer i DRA.).

England, vilde de kun hjælpe os til en ugunstig Fred. Det var Arbitragesagen, som navnlig stod os og dem imellem, den Erstatning, som vi krævede, fordi Hollænderne i 1657 havde holdt hvervede danske Tropper tilbage ved deres Afsejling til Norden¹⁾. I denne Sag var man enedes om at tage Ludvig XIV til Voldgiftsmand.

Under slige Forhold blev Spørgsmaalet om Frankrigs Stilling betydningsfuldt for os, og man kan undre sig over, at Pladsen som Envoyé i Paris i Decbr. 1667 var bleven betroet til den ganske unge Frederik Gabel²⁾. Men han var Søn af Københavns bekendte Statholder, hvad der sikkert maa betragtes som Hovedgrunden til hans Ophøjelse. Hermed skal dog ikke være sagt, at han var uværdig til Stillingen. Som det fremgaar af hans Indberetninger, var han flittig og begavet, navnlig i Besiddelse af megen sund Sans, men han ejede tillige en Hidsighed og en Selvfølelse, der undertiden gik over Stregen. Familiens nylige Ophøjelse i Adelsstanden var gaaet ham lidt til Hovedet, og man maa tro, at dette ikke er uden Forbindelse med den Uvilje mod Colbert, der altid præger de af „Frederic de Gabell“ underskrevne Relationer. Men denne Uvilje skyldtes vel ogsaa den ringe Ørenlyd, som han i Begyndelsen fandt for sine Krav om Subventioner til Danmark, og han mente naturligvis, at sligt udelukkende kom af Colberts „avarice“.

Stødet til en Handelsforbindelse mellem Danmark og Frankrig kom atter denne Gang fra Danmarks gamle Ven Terlon. I Slutningen af Septbr. 1668 traf han i

¹⁾ Da. Sml. 2. R. III, 98. — Biermann til F. Gabel ^{30/1} 69 (DRA: Frankrig C, Gabels Journal p. 271).

²⁾ Hans Instruks i DRA: Ausl. Reg. fol. 6. Den indeholder intet om en eventuel dansk-fransk Handel.

Paris sammen med den unge Gabel umiddelbart før sin Rejse ud paa Landet til Colberts Gods Seignelay i Champagne. Gabel, for hvem det gjaldt om at faa Gang i Forhandlingerne, billigede ganske, at han under sit Ophold drøftede Handelsspørgsmaalet med Colbert, og en fjorten Dage senere mødtes de atter efter Terlons Hjemkomst. Han havde gjort sit bedste, og han paastod at have fundet Colbert meget vel stemt. Men da han nærmere skulde gaa ind paa dennes Udtalelser, viste det sig, at Colbert paa ny havde udtalt en Mistvivl om dansk Eksports Muligheder og undret sig over, at Frederik III ikke efter fransk Eksempel forpligtede sine Undersaatter til at lægge sig efter Handel og oprettede et Kompagni. Gabel blev ærgerlig over Franskmændenes Kølighed og svarede, „at den franske Handel var saaledes indrettet, at den med Tiden vilde komme til at dreje sig om Frankrig alene, og at en anden Magt vanskelig vilde slutte sig dertil, med mindre man indrømmede den meget betydelige Fordele“ (3: Laanet). Under de nærværende Konjunkturer var det derfor fordelagtigere for os at handle med Holland eller England ¹⁾).

Dette nøgterne Standpunkt var virkelig Gabels oprigtige Mening. Men da det i de følgende Dage viste sig, at det denne Gang var Alvor med Colberts Tilnærmelse, var det alligevel uheldigt, at Gabel kun deri saa dens Betydning for os, at man ved at imødekomme Colberts Lyst kunde stemme ham venlig for Tanken om et Pengelaan, foruden at man kunde have en Klemme paa Frankrig i den nederlandske Voldgiftssag. Han havde ikke Øje for det hollandske Handelsaags Tryk paa Norden, og at der fattedes os Kapital til en selvstændig

¹⁾ Gabels Relat. 1668 ⁵/₁₀ (ny Stil) og ¹⁹/₁₀ (Frankrig B).

dansk Storhandel, heller ikke for de Udviklingsmuligheder, som den franske Handelsstand, hvor lidet aktiv den end var paa Colberts Tid, dog bar i sig.

Trods sine overlegne Udtalelser paa Seignelay havde Colbert nemlig et klart Indtryk af, at en Handel maatte sættes i Gang paa Norden, og at et nyt Kompagni som forbindende Led maatte indføres i hans System ved Siden af de oversøiske Selskaber.

I Beg. af Novbr. kom da „de Herrer af Nordkompagniet“ til Gabel og forelagde ham et Udkast til en Handelstraktat, som i Forvejen var prøvet af Colbert¹⁾. Udkastet blev af Gabel sendt til Danmark til Prøvelse, men forinden havde han mundtlige Forhandlinger med Overbringerne deraf. De viste sig meget medgørlige, og fandt bl. a. Gabels Tanke rimelig, at de skulde levere alle Varer til Danmark ikke blot til samme Pris som Hollænderne, men helst billigere. Derfor vilde de sætte en fast Pris paa alt efter Gennemsnittet af de sidste 10 Aars Priser. Hvis man i Danmark oprettede et særligt dansk Kompagni, vilde de enten samarbejde dermed eller helt slutte sig sammen med det, saa at Danskerne fik samme Handelsfordele i Frankrig, som Franskændene i Danmark. En saadan Medgørlighed overgik ganske sikkert, hvad Colbert havde tænkt sig; den viser Forskellen mellem Datidens Nationaløkonomi og det private

¹⁾ Da Nordkompagniet først stiftedes et halvt Aar senere, maa Gabel i Virkeligheden have forhandlet med en Kommission, der havde Oprettelsen af et Nordkompagni under Overvejelse. Det var sagtens nogle Medlemmer af det Conseil de Commerce, der var oprettet 1664, og hvori der, foruden høje Embedsmænd, sad delegerede fra de vigtigste Handelsbyer. (Conseil de comm. et bureau du comm. 1700-7191. Inventaire par P. Bonnassieux, Introd. par E. Lelong. (Paris 1900)). Eller forhandlede Gabel i 1668 med nogle af Aktionærerne i Paris?

Handelssyn, der vilde indrømme begge Nationer en fuldkommen Ligestilling.

Gabel maatte derfor være i sin gode Ret, naar han gik ud fra, at man kun skulde betragte det af Colbert approberede Handelsprojekt som et Forhandlingsgrundlag, der ikke indeholdt Frankrigs sidste Ord i Sagen ¹⁾. Han fortalte, hvorledes han efter sit Møde med „de Herrer af Nordkompagniet“ havde truffet Turenne i Louvre, og at denne havde tilstaaet for ham, at Hovedøjemedet med det nye Kompagni var at ødelægge Østersøhandelen for Hollænderne. Man havde i det franske Konsejl været ivrig for, at Danskerne samtidig skulde oprette et Kompagni af „gens de mediocre force“, som kunde sprede de franske Varer til de danske Provinsbyer og derfra igen bringe Landets egne Produkter til Stabelen i København. Sligt stemte ikke med Tanken om den fuldkomne Ligestilling, men da Turenne tillige forhørte sig om Gøteborgs Handelsmuligheder, fik Gabel en Skræk i Livet for, at „hvis vi gaar de Herrer Franskmænd altfor nær, kan det forøvrigt godt være, at de en Dag søger i Sverige, hvad de nu søger hos os“ ²⁾. — Griffenfelds hele Udenrigspolitik viser denne Frygts Berettigelse.

I Danmark havde man rustet sig til at modtage det franske Handelsprojekt med fuld Hønnør. Mens Kongen i 1662, da Sehesteds Forhandling skulde gaa for sig, simpelthen havde overdraget til fire Købmænd at afgive en Betænkning om Handelsmulighederne ³⁾, havde man nu faaet dannet et Kommercekollegium, vistnok særligt

¹⁾ Projektet er desværre tabt (sammen med vort ældste Kommercekollegiums Papirer?); dets Indhold kan dog til Dels sluttes af det danske Svar.

²⁾ Gabels Relat. ^{16/11} 1668.

³⁾ Edv. Holm: Danmark-Norges indre Hist. 1660-1720 I. 222.

med den forestaaende Forhandling for Øje. Vor Statssekretær for de udenrigske Anliggender, Biermann, imødesaa med stor Interesse det Resultat, som det vilde komme til. Men i Spidsen for Kollegiet stod en tidligere nederlandsk Købmand, Simon Petkum, hvis Oprindelse vel har paavirket hans Syn, og snart maatte Biermann meddele Gabel i Fortrolighed, at det ikke var sandsynligt, at Svaret vilde blive gunstigt, da Petkum og flere andre „ikke har synderligt store Tanker om den franske Handel“. Dette var dog sagt i Fortrolighed, det egentlige Svar vilde blive „mere forekommende og mere nærmende sig til det franske Kompagnis Projekt“. Men med det franske Salt var der ikke meget at gøre i Danmark, da man her kun kunde bruge spansk Salt til at salte Kød, Fisk og Smør, og da desuden Frederik III allerede havde truffet andre Bestemmelser om Salget af Salt i Danmark-Norge. (Han sigtede hermed til den Indretning, der blev ført ud i Livet i de samme Dage, og hvorefter Indtægten af Salthandelen skulde lægges til Søetaten og derfor sattes under Bestyrelse af Admiralitetets Embedsmænd ¹⁾). Men derfor kunde man gerne hente et Parti i Frankrig, og man kunde etablere en ganske anselig Handel gennem et Magasin i hvert af Rigerne, foruden at Frankrig jo havde de øvrige Østersølande tilbage til Afsætning af sit Salt ²⁾.

I den første Halvdel af Decbr. 1668 indløb saa det danske Kommercekollegiums Svar. Det var holdt i den mest forbindtlige Tone, men gik afgjort ud fra Princippet Ligestilling mellem de to Lande i Handelen. M. H. t. Saltet lød Svaret, som ovenfor sagt. Iøvrigt priste Dan-

¹⁾ Chr. Bruun: Curt Sivertsen Adelaer p. 289.

²⁾ Biermann til Gabel ^{28/11} 1668 (Gabels Journal p. 59).

skerne navnlig Københavns fortrinlige Beliggenhed ved Indløbet til Østersøen; herfra kunde de franske Varer billigt i Smaafartøjer transporteres til alle Østersøhavne, mens Hollænderne hidtil havde foretaget Omladningen i deres eget Land, hvad der lod Varernes Pris stige med 20–30%. Ind- og Udløbet til Københavns Havn var let og sikkert, store Skibe kunde gaa lige ind til de franske Magasiner. Frederik III vilde ikke alene laane Franskmændene Pladsen til Stabelen, hvor de kunde oplagre deres Varer: Vin, Brændevin, Vineddike, Blommer, Papir, Glas og Manufakturvarer samt Salt, for saa vidt det skulde afsættes paa andre Pladser. Han vilde ogsaa give dem Privilegier. I Drammen og Kristiania kunde man oprette tilsvarende Magasiner, hvorigennem Franskmændene kunde faa Master, Planker, Tjære, Kobber og Jern. Endelig kunde man ogsaa tænke paa Glückstadt. Men til Gengæld vilde Danskerne have Stabelret et Par Steder i Frankrig, f. Eks. i la Rochelle og Nantes, og Privilegierne skulde være lige med de danske. Da Danmark havde mange Varer, som behøvedes paa Martinique og St. Christophle, tilbød vi aarligt at sende den fornødne Kvantitet til ræsonnabel Pris derud, hvis vi fik Stabelret. Men i Stedet for at bestemme Priser, foretrak vi at overlade til Faktorerne ved Stabelerne og Magasinerne at vinde saa megen Fordel som de formaaede, „hvilket de bedre kan regulere selv, hver efter sin egen Mening og Erfaring“. Endelig skulde Franskmændene faa Ret til at bygge Handels- og Krigsskibe i København, og Frederik III vilde endog lade dem faa Egetræ og andre forbudte norske Varer til rimelig Pris. Paa alle Punkter erklærede vi os villige til nærmere Forhandling¹⁾. — Fra et Nutidssynspunkt kan man

¹⁾ Ausl. Reg. fol. 222: ⁵/₁₂ 1668.

næppe indvende meget mod det danske Svar, men det stemmede aabenbart ikke overens med Colberts Planer. Den franske Regering lod det gaa videre til la Rochelle, hvor Nordkompagniet var i Færd med at danne sig, men nogen Betydning kom vort Indlæg aldrig til at faa.

Det var vel navnlig Danskernes Forsøg paa at komme ind paa det vestindiske Marked, hvor vi just nu — ikke uden Protest fra Frankrigs Side — var i Færd med at slaa os ned paa St. Thomas, som faldt Colbert for Brystet. Men Ligestillingstanken tiltalte ham overhovedet ikke, han vilde ikke for Alvor give dansk Handel Indpas i Frankrig. Derfor greb han atter Planen om et fransk Køb af Dansborg og lod underhaanden Jordbunden sondere hos Gabel. Det var jo ikke første Gang, dette var paa Tale; Frederik III var i Virkeligheden villig til at sælge, og der fandt nu en ligefrem Tovtrækning Sted mellem Danmarks og Frankrigs Diplomater, da ingen af Parterne vilde være den første til at foreslaa Salgsprisen. Frederik III haabede nemlig ad denne Vej at kunne faa den Sum rede Penge, som Frankrig nu saa ofte havde nægtet at laane ham. Endelig kom det i Februar 1669 til en personlig Samtale mellem Gabel og Colbert, og ved samme Lejlighed blev Handelsspørgsmaalet endnu en Gang fremdraget paa en for sidstnævnte meget karakteristisk Maade.

De begyndte med at tale om Dansborg. Frederik III havde i Mellenntiden ladet det nye Kommercekollegium undersøge Sagen, og dette havde gjort opmærksom paa, at Kristian IV i sin Tid, da Handelen var paa sit højeste, havde vurderet Kolonien til 3 Mill. Dlr. I Henhold hertil havde man besluttet at stille sine Krav. Gabel forlangte 2 Mill. — „Hvadbehager?“ sagde han (Colbert),

„to Mill.“ — „Ja,“ svarede jeg, „og for at undgaa al Misforstaaelse: Det er ment efter vort Lands Sæd, hvor man regner efter Daler, saa at det bliver 6 Mill. livres“. — „Nej,“ sagde han, „det gaar ikke, det vilde være meget mere end for Dünkerken.“ Gabel svarede dristigt, at det var ganske naturligt, om Kong Ludvig forærede en saa god allieret som Danmark 2—300,000 Rdlr., og at vi til Gengæld kunde vise ham endnu flere „bons offices“. Men Colbert var helt konsterneret; for en saadan Sum, mente han, at han kunde bygge 4 nye Fæstninger i Indien; han havde tænkt sig højst ca. 150,000 Rdlr. Dermed var Salgsplanen ude af Samtalen¹⁾.

Men tilbage stod Handelsspørgsmaalet. Colbert undrede sig over, at Frederik III ikke ogsaa vilde slutte sig til Frankrig paa Handelsens Omraade. Gabel pegede — noget overdrevet — paa, at der efter Krigen med England nu igen var Opgang i vor Handel, og at vi i Virkeligheden var meget forhandlingsvillige over for det franske Nordkompagni. Men Colbert erklærede det danske Svar paa Handelsprojektet for værdiløst; han vilde have, at den gamle Gabel skulde søge at finde nogle danske Købmænd, saa at man kunde faa alle Varer fra hinanden indbyrdes og komme uden om Hollænderne. Kynisk tilføjede han, at Frankrig ganske vist ligesom Danmark havde mange Traktater med Nederlænderne, „men at han dog fandt paa visse Udveje og tog disse Sager paa en særlig Maade, saa at de ikke vidste, hvorledes man narrede dem, og ikke kunde finde noget at indvende, skønt man i Virkeligheden netop gjorde det, som de havde haabet at for-

¹⁾ Senere Breve viser, at Frederik III var villig til at nedsætte Prisen til 500,000, i Nødsfald 400,000 Rdlr. Gabel fik dog aldrig Lejlighed til at forhandle med Colbert paa dette nye Grundlag.

hindre ved Traktaten“. Hertil indvendte Gabel, at Frankrig som Stormagt kunde tillade sig sligt, men at Hollænderne til Straf kunde falde over os, og at vi saa af Erfaring vidste, at der ingen Hjælp var at vente fra Frankrig.

„Hr. Colbert blev lidt varm, da jeg sagde dette til ham, og han svarede straks, at man godt kunde ordne dette, og at min Fader burde tænke derpaa. Jeg skulde lægge mig efter Handelen, jeg var ung, og han havde allerede været gammel, før han ofrede sig derfor.“ Nu lod han søge efter Kobberminer over hele Frankrig og havde allerede fundet Bly; han vilde nemlig hellere betale 20 sous for fransk Kobber end 8 for svensk, „thi,“ sagde han, „man kan altid faa sine Penge igen, naar de bliver i Landet“. Gabel forsøgte Indvendinger, men Colbert afbrød ham med, „at han nok saa, at jeg endnu ikke var hjemme i Handelen, men jeg var en ung Mand, og en skønne Dag vilde jeg være ham taknemlig for de smaa Vink, han i Dag havde givet mig“. Frederik Gabel skulde skaffe ham alle mulige Oplysninger om Danmarks Handelsforhold, Lister over dets Skibe etc., „saa vilde han studere dem og søge at samarbejde med min Fader, og saa vilde de to knytte begge Kongers Undersaatter sammen paa en saadan Maade, at de handlede som Kongerne selv“. Den unge Envoyé henviste herimod til, at det var Nordkompagniets Mening at sætte prix fixe paa sine Varer, hvad han nu misbilligede. Men Colbert svarede, at Hr. Roland, som havde sagt dette, ikke forstod sig paa Handelen; selv havde han forøvrigt ogsaa skiftet Mening i dette Spørgsmaal og holdt nu paa, „un commerce libre“. Men Hovedsagen var, at der blev sluttet en Traktat mellem de to Lande foruden den, man

allerede havde (af 1663). Gabel gjorde da endelig opmærksom paa, at Sporene skræmmede, thi denne Traktat havde været mere fordelagtig for de franske end for de danske Undersaatter. „Han svarede mig saa, at da han havde formet denne Traktat, havde han endnu været fuldstændig Novice, og at det var den første, han havde skabt“. Men hans Maal med den havde været absolut Lighed i begge Landes Stilling¹⁾.

Det er et ypperligt Bidrag til Colberts Karakteristik, som denne hidtil ukendte Samtale giver. Brutal og jovial, mægtig som en Konge og faderligt nedladende staar den halvhundredaarige Statsmand over for Ynglingen fra det lille Land, og hvor usystematisk end hans Tanker fremsættes, faar vi dog ikke blot et klart Indtryk af hans Grundprincipper, men ogsaa af, at han ingenlunde var forbenet i sine Anskuelse. Men ganske vist, for en virkelig fri Handelsforbindelse med Danmark varslede Grundtanken, at han hellere gav 20 sous for fransk Kobber end 8 for svensk, kun ilde. Derfor ser vi da ogsaa i de følgende Aar Colbert, skønt han paa alle Maader støttede Nordkompagniet, spekulere paa at bygge Skibe af det ilderrenommerede sydfranske Træ og søge at faa Smeddejern fra — fransk Kanada.

Endelig fødtes da det længe ventede Nordkompagni i Juni 1669²⁾. Dets Saga, der blev kort og bevæget, falder dog uden for denne Afhandlings Ramme og vil blive behandlet andetsteds. I Danmark fik det efter den gamle Traktat Lov til at købe og udføre Ege- og Bøgetømmer og andre Fornødenheder til Skibsbygning, for saa vidt de ikke var forbudte. Frederik III lovede desuden at

¹⁾ Gabels Relation ²²/₂ 1669.

²⁾ Lettres de Colbert II, 800.

drage Omsorg for, at Kompagniets Udsendinge modtoges med al Velvilje i hans Riger ¹⁾). Men om nogen ny Handelstraktat blev der ikke Tale. I Sommeren 1671 drog to af Kompagniets Direktører paa Studierejse til Norden og forhandlede her i Landet med Gyldenløve og Kommercekollegiet ²⁾); en interessant Indberetning til Colbert blev dog det eneste Resultat deraf ³⁾). Snart slog Kompagniets sidste Time, da Krigen med Holland udbrød. Colberts Indblanding i dets indre Styrelse (Renteuddelingen) havde i Forvejen skadet det, og hans Interesse for det var jo ogsaa nærmest af politisk Art, et Middel til at ødelægge Nederland ⁴⁾). I Danmark søgte man i de samme Aar at løse Handelsopgaverne ved egne Kræfter, og selv om det i Begyndelsen gik godt, viste det sig dog snart, at vort Fædreland i Længden var for kapitalfattigt hertil ⁵⁾). Maaske var Resultatet blevet lykkeligere baade for Frankrig og Danmark, hvis de havde forenet deres Kræfter om Opgavens Løsning.

¹⁾ Ausl. Reg. 10/8 1669, fol. 334.

²⁾ Paris Bibl. Nat.: Collection Joly de Fleury 2512 p. 4.

³⁾ Kommercekollegiets Arkiv (i Kbhvns Raadstuearkiv) indeholder intet herom, men det er kun ufuldstændigt bevaret.

⁴⁾ E. Levasseur: Hist. de la commerce de la France I, 382.

⁵⁾ Om Handelen paa Frankrig i Slutn. af 17. Aarh. se Edv. Holm II., 400.